

Natiya Qorqadze*Vətəndaş inteqrasiyası və millətlərarası**Əlaqələr Mərkəzi***Oxu bacarıqlarının inkişafı üçün
infoqrafikaların istifadəsi**

Şagirdlərin oxu bacarıqlarının inkişafı üzərində iş treninqlərinin ardınca (hansı ki, ATƏT-in Milli Azlıqlar üzrə Ali Komissar Ofisinin maliyyə dəstəyi ilə Vətəndaş İnteqrasiyası və Millətlərarası Əlaqələr Mərkəzi tərəfindən həyata keçirilirdi) infoqrafikalar haqqında qısa məqaləni təklif edirik. Məqalə sizə, mütləhin inkişafı üçün infoqrafikaların nə üçün əhəmiyyətli vasitə ola biləcəyini görmək imkanını verəcək. Daha aydınlıq gətirmək üçün bir misalda eləcə də şagirdlərlə infoqrafikalarla işin, fikrimizcə, səmərəli metodunu təklif edirik.

Infoqrafika nədir və nə üçün şagirdlərlə iş zamanı olduqca maraqlı olmasını zənn edirik?

Şübhəsiz ki, informasiyanın vizuallaşdırılması və kommunikasiya 21-ci əsrin mütləhisinin əsas komponentlərini təqdim edirlər.

Infoqrafika - qrafikaların, şəkillərin və mətnin birliyidir və insanlara kompleksli məsələlər haqqında məlumat verir. Belə bir məsələlərin başa düşülməsi yalnız mətni formatla, müxtəlif səbəblərə görə, kifayət qədər mürəkkəbdir. Bu mürəkkəblik isə bir neçə amillə yarana bilər. Gəlin, iki, ən əhəmiyyətli amili təhlil edək.

1. Məsələnin kompleksivliyi - çətinlik geniş materialın birlikdə ötürülməsi və izahatı zərurəti ilə və ya arzu ilə yaranır. Bu isə çoxlu sayda məlumatın əldə edilməsi, başa düşülməsi və üzərində işlənilməsi ilə əlaqədardır.

2. Auditoriyanın kifayət qədər hazır olmaması, hansı üçün lazımı məlumatı mətn formasında qəbul etmək çətinidir, bu da geniş informasiya ilə işin kifayət qədər təcrübəsizliyi,

dil çətinlikləri, əvvəllər qazanılmış natamam biliklə və digər bir sıra amillərlə əlaqədardır.

Məhz bu halda, infoqrafikaların əhəmiyyəti növbəti aspektlərdə ifadə olunur:

müəyyən məsələləri asanlıqla anlamaqda və alınan biliyi səmərəli şəkildə istifadə etməkdə yardım edən vizual, əyani izahatı təqdim edir ;

güclü vizual yükünə baxmayaraq, dinamik, məntiqi ardıcılıqla sözlər və şəkillərdən ibarətdir;

çox konkret və qısa formalar verilir, hansıları başqa məsələlərlə əlaqələndirməmək olar və müvafiq olaraq, konkret əşyanın/hadisənin/istiqamətin haqqında müstəqil şəkildə izahat qəbul edə bilərik:

gizli və ya görünməyən məlumatı aşkara çıxarmağa imkan verir;

elə planlaşdırılmışdır ki, məsələnin cəld və ardıcılıqla anlaşılmasına imkan verir.

Və ən əsası odur ki, universaldır. Hamı üçün eyni şəkildə anlaşılındır və müvafiq olaraq auditoriyanın mədəni mənliliyindən az asılıdır.

Bütün bu xassələrdən irəli gələrək, infoqrafikaların sinif otağında istifadəsi kifayət qədər səmərəli ola bilər. Infoqrammaları təşkil edə biləcək məsələ şərti olaraq bölünə bilər:

1. Infoqrafikalar - qısa qaydalar və ya nəticə şəklində verilmiş informasiyanın əsas mənbəsi kimi;
2. Vizual və tənqidi mütaliənin dərs vasitəsi kimi, hansında kreativ və yaradıcılıq şüuru həvəsləndirilmişdir;
3. Tələbələr üçün öz ehtimallarını söyləmələri və dostlarının fikirlərini dinləmələri üçün səmərəli vasitə kimi; Nəzərə almaq lazımdır ki, infoqrafikaların vasitəsi ilə, onun özünəməxsusluğundan irəli gələrək, şagirdin ədədlərin, sözlərin, qrafikaların və şəkillərin bir-biri ilə əlaqələndirilməsi ilə əlaqədar qavrama və tətbiqi bacarıqları inkişaf edəcəkdir. Bundan əlavə, infoqrafikalar şagird tərəfindən göstəricilər və məlumatın üzərində işləmə və analiz bacarıqlarının inkişafına təsir göstərilir. Infoqrafikalar xüsusilə şagirdin başa düşmə bacarığının inkişafı üçün vacibdir, çünki:

1. Nümayiş etdirir ki, tam məlumatı ifadə etmək üçün əsas sözlərə nə dərəcədə əhəmiyyət verilir, müvafiq olaraq qısa ifadəni, rəy vermə bacarıqlarını inkişaf etdirir.
2. Şagirdə məkan verir və bir növ çağırışı təqdim edir ki, hadisələri və faktları şərh etsin və öz nəzərini başqaları ilə bölüşdürsün və bu da başqasının fikrinin dinlənməsi və qiymətləndirilməsindən də ibarətdir.
3. Aydın şəkildə ifadə edir və şagirdin şüurunda elə bir konseptual çərçivələri bərqərar edir, hansılar səbəb – nəticə,

problem – həlli, təsnifat, müqayisə və qarşı-qarşıya qoyma, faktlara əsaslanan rəylərin konstruksiyalarından ibarətdir.

4. Bundan əlavə, infoqrafikalar şagirdlər üçün qeyri-adi, aydın, ekspressiv və emosional misal təqdim edirlər ki, çox böyük sayda fərqli informasiya bir-biri ilə necə əlaqədar ola və kompleksiv baxımdan necə ötürülə bilər. Əlbəttə, sual yaranır ki, ibtidai pillənin şagirdləri üçün oxşar tipli məsələlərin qaldırılması nə dərəcədə doğrudur, xüsusilə də ana dili olmayan dilə aid olduğunda. Şəxsi mülahizələrimizi müdafiə etmək üçün buradaca nümayiş üçün çox sadə infoqrafikanı və onun üzərində işin bir neçə metodunu təklif edirik. Əvvəlcədən izah etmək istərdim ki, oxşar tipli iş məcburi və bir dərs çərçivəsində planlaşdırılması deyil. Məsələlər yavaş-yavaş, mərhələlərlə sinif otağına daxil edilməli və dərsin yalnız müəyyən, yaxşı dərk edilmiş və müəyyənləşdirilmiş mərhələsini əhatə etməlidirlər.

„Hansı heyvan ən yaxşı anadır?“ – uşaqlar üçün çox sadə infoqrafikadır. Amma infoqrafikanın bütün xüsusiyyətlərini əhatə edir. Şəkillərdə heyvanlar və onların balaları; mətnlərdə – hər bir heyvanın adı; faiz nisbəti ilə hər bir heyvanın analıq qayğısının səviyyəsini göstərən saylar və sonda faizlərin qrafik bölgüsü verilir.

Infoqrafika ilə necə işləyək?

Birinci variant:

1. İşin başlanğıc mərhələsində infoqrafikadan istifadə edirik və uşaqları ana və bala arasında əlaqələr üzərində iş üçün “hazırlayırıq”.
2. Uşaqları qruplara bölür və cütlüklərə ayırır və onların hər birinə müvafiq heyvanla əlaqədar əvvəlcədən hazırlanmış mətnləri paylayırıq.

Mətnlər məlumat xarakterlidir və bir neçə sadə cümlələrlə ana heyvan tərəfindən öz balasına qayğını, onun yanaşmasını xarakterizə edir.

3. Uşaqlar qrupda və ya cütlüklərdə mətnlərdə verilən materialın qavranılmasından ibarət mətnlərin üzərində işləyirlər. Fəallıq üçün müəyyən vaxt nəzərə alınmalıdır. Qruplara/cütlüklərə sıra ilə müvafiq təlimatlı oxu dəstəyini veririk. Uşaqlardan xahiş edirik ki, qrupda/cütlüklərdə mətndə ən maraqlı/mühüm hesab etdikləri (rəy vermə) bir cümləni formalaşdırsınlar.
4. Mətn üzərində işdən sonrakı mərhələ bütövlükdə sinifdə işlə əvəz olunur. Müəllim uşaqları hər heyvanın balasına qayğını bildiren faizlə tanış edir və daha əyani olması üçün uşaqlara faiz göstəricisini dairədə qismi göstərici ilə göstərir.

Eyni zamanda, məsələdən irəli gələrək, lövhədə və ya plakatda öz sübutlarını/yanaşmalarını ifadə etməkdə və öz mövqelərini müdafiə etməkdə uşaqlara yardım edəcək hazır konstruksiyaları təklif edirik. Məsələn:

Analiz

„Donuz yaxşı anadır, çünki....“
 „Meymun lap yaxşı anadır, çünki.....“
 „Fil ən yaxşı anadır, çünki“

Uşaqlar əvvəlcədən verilmiş sübutlarını hazır konstruksiyaların vasitəsilə sıra ilə qururlar.

Şagirdlər tərəfindən sübutlandırılmış hazır konstruksiyalarla quruluşu müəllim suallar verməklə həvəsləndirir.

„Nə üçün düşünürsən ki, donuz yaxşı anadır?“
 „Nə üçün düşünürsən ki, meymun daha yaxşı anadır?“ və s.

Müqayisə

„Donuz yaxşı anadır, nəinki meymun“
 „Meymun daha yaxşı anadır, nəinki..“

Təsnifat

“Lap – nəinki - ən” konstruksiyalarından təsnifat halında da istifadə etmək olar. Amma, yaxşılığın təsnifatı uşaqlara indi faiz göstəricisinə əsasən verilir.
 „Fil ən yaxşı anadır. Onun say göstəricisi ən böyükdür”.
 „İnək, osminoq, pişik və toyuq eynidir. Onların say göstəriciləri eynidir”.

Əsaslandırma

„Nə üçün belə düşünürsən?“
 „Nə üçün belə düşünürsən?“

Rəy

„Belə ki“
 „Razılığa gəldik“

Oxu bacarıqlarının inkişafının xüsusi məsələləridir:

1. **Leksika** – heyvanların adları və fellər, məsələn, sıgallayır, qayğı göstərir, yemləyir və b. a. “tranzit” sözlər və ifadələr – nəinki, daha çox və s.
2. **Şifrələmə** – sözlərin və şəkillərin bir-biri ilə əlaqələndirilməsi.
3. **Dərk etmə** - analiz, müqayisə, qarşılaşdırma, təsnifat, əsaslandırma, rəyvermə.

Bu infoqrafika çox sadə və əyani misali təqdim edir. Əlbəttə ki, infoqrafika daha həcmli

materialı əhatə edə bilər, şəkillər daha çox məlumatı ifadə edə bilərlər. Bu qısa məqaləni yazdığım zaman onu da düşündüm ki, ibtidai sinifdə şagirdlərin qarşısında ananın yaxşı-pis olması məsələsinin qoyulması nə dərəcədə düzgündür. Amma yenə də bu infoqrafika yalnız nümayiş xarakterini daşıyır və real olaraq daha maraqlı, ətraflı məsələlərin qarşıya qoyulmasına imkan verir.

Bu misalın əsasında görmək olar ki, dərslərin müəyyən seriyasından sonra konfrans,

yekunlaşdırıcı dərs zamanı da infoqrafikaların istifadəsi səmərəli ola bilər. Eləcə də iş prosesində şagirdlərin maraqlarını oyatmaq üçün infoqrafikalardan bir növ giriş hissəsi kimi istifadə etmək olar.

O cümlədən şagirdlərin özlərini infoqrafikaların hazırlanması üzərində işlətməyi səmərəli hesab edirəm. Bu, onlar üçün kreativ, yaradıcılıq prosesidir və bir çox müxtəlif metoddan istifadə etmək imkanını verir.

Natia Gorgadze

The Center for Civil Integration and Inter-Ethnic Relations

Use of Information Graphics to Develop Reading Skills

ABSTRACT

The article aims to present the training results conducted by The Center for Civil Integration and Inter-Ethnic Relations (CCIIR) with financial support of OSCE High Commissioner on National Minorities. The training included the issues of how information graphics (infographics) can improve reading skills and provide development of literacy in the schoolchildren. For more cleanness in the article will be presented a sample of the teaching with infographic materials, as one of the useful and effective methods to develop literacy through the learners.